

- naalisen aspektin näkökulmasta.
– *Virittäjä* 110 s. 504 – 535.
- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen*. Porvoo: WSOY.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Suomalais-Ugriilaisen Seuran toimituksia 86. Helsinki: Suomalais-Ugriilainen Seura.
- LAITINEN, LEA 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesesiiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTINEN, TAPANI 1984: *Itämerensuomen passiivin alkuperästä*. Suomi 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1985. Vanhan persoonallisen passiivin jatkajiako? – *Virittäjä* 89 s. 270–289.
- LEINO, JAAKKO 2005: Passiivin infinitiivimuodot suomen murteissa. – Ilona Herlin & Laura Visapää (toim.), *Elävä kielioppi. Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa* s. 231–257. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. – *Annales Universitatis Turkuensis C* 410. Turku: Turun yliopisto.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nimet kaupunkikuvassa – Innovatiivinen tutkimus Kööpenhaminan kaupunkinimistä

Line Sandst: *Urbane stednavne – storbyens sproglige dimension. En stilistisk-retorisk analyse af urbane stednavne i det københavnske byrum*. København: Københavns universitet, det humanistiske fakultet 2016. 306 s (+ liitteet 572 s.). Kirja on luettavissa osoitteessa http://static-curis.ku.dk/portal/files/157035935/Ph.d._2016_Sandst.pdf.

Nimistöntutkimuksessa on 2000-luvulla paneuduttu entistä monipuolisemmin kaupunkiympäristön nimistöön. Suomessa kaupunkinimistöä on kansainvälisestikin tarkasteltuna tutkittu melko laajalti, ja siinä ovat korostuneet epävirallisten paikannimien tutkimus ja sosio-

onomastinen lähestymistapa (ks. Ainiala, Saarelma & Sjöblom 2012: 105–123). Niin ikään kaupungeissa keskeistä kaupallista nimistöä on Suomessa tutkittu (ks. esim. Sjöblom 2006).

Muissakin pohjoismaissa kaupunkinimistö on ollut tutkimuksen kohteena (ks. esim. Johansson 2007; Berezkina 2016). Tuorein pohjoismainen tutkimus tulee Tanskasta, jossa Line Sandst helmikuun lopussa 2016 puolusti väitöskirjaansa Kööpenhaminan yliopistossa. Aiheena ovat Kööpenhaminan paikannimet ja keskeisimpänä tutkimusmenetelmänä stilistis-retorinen analyysi.

Sandst keskittyy väitöskirjassaan fyysisessä kaupunkikuvassa näkyvään ni-

mistöön. Hän selvittää, millaisia retorisia strategioita nimenannossa käytetään, millaisin perustein nimiä on annettu ja millaista kaupunkitilaa nimet voivat luoda. Aineisto on koottu kolmesta eri kaupunginosasta. Kustakin kaupunginosasta on valittu maantieteellisesti samankokoinen alue. Apuna on käytetty *Kraks kort* -nimistä karttaa, jossa kaupungin alue on jaettu 500 x 500 metrin kokoista aluetta vastaaviin ruutuihin. Sandst on valinnut jokaisesta tutkimuskaupunginosasta kolmen tällaisen ruudun kokoisen alueen, ja hän esittelee alueet ja niiden valintakriteerit huolellisesti. Tutkimusalueilla näkyvät nimet on poimittu valokuvamalla ja kirjaamalla ne ylös. Lisäksi aineistona on esimerkiksi kadunnimirekistereitä ja muita kirjallisia dokumentteja. Nimiä tutkimuksessa on kaikkiaan 1 530, ja ne esitetään laajassa liiteosassa. Sandst on käyttänyt myös haastatteluja selvittämään yritysten omistajilta yritysnimien taustoja. Fokuksessa ovat kaupunkikuvassa näkyvät viralliset kadunnimet ja kaupalliset nimet, eikä esimerkiksi kaupunkilaisten puheessaan käyttämä nimistö ja sen variaatio. Sandst ilmoittaakin jo työnsä alussa, että hän ei tee sosio-onomastista tutkimusta, jota juuri Suomessa on paljon tehty.

Tutkimuksen rungon muodostavat kolme tapaustutkimusta, joissa tarkasteltavana ovat kaupalliset nimet (*Indre By*), kaavanimeäminen uudella alueella (*Carlsberg*) ja aihepiirinimeäminen kadunnimistössä (*Nørrebro*). Jos Sandstin väitöskirja olisi artikkelimuotoinen monografian sijaan, toimitaisivat nämä kolme tutkimusta erinomaisesti itsenäisinä artikkeleina. Tapaustutkimuksia edeltävät luvut teoreettisista lähtökohdista keskeisine termeineen (n. 12 s.), tutkimusalueista ja aineiston keruusta (n. 16 s.) sekä aineiston nimien (kadunnimet ja kaupalliset nimet) rakenteesta ja semantiikasta (n. 32 s.). Väitöskirjan ensimmäiset luvut johdattavat lukijan tutki-

muksen aihepiiriin ja tutkimusalueeseen esittelemällä Kööpenhaminaa ja sen katu- ja virallista nimeämiskäytäntöä sekä aiempaa tutkimusta. Lisäksi pohditaan erisnimien eli proprien luonnetta ja niiden eroamista appellatiiveista.

Lähestymistapana stilistis-retorinen analyysi

Mitä Sandst sitten tarkoittaa stilistis-retorisella analyysillä, jota hän ilmoittaa tekevänsä? Ensinnäkin se kytkeytyy vahvasti siihen, mitä Sandst kutsuu standardikieliseksi onomastiseksi tyyliksi (*det onomastisk normalsproglige modus*). Kun nimi noudattaa rakenteeltaan ja semantiikaltaan nimistölle tyypillistä tapaa, on kyse tästä nimen norminmukaisesta käyttäytymisestä, ”nimen standardista”. Kun nimi sitten poikkeaa standardista, on poikkeavuuksia mahdollista selittää stilistis-retorisen, kirjallisuuden tutkimuksesta inspiraatiota saaneen analyysin avulla. Suomalaiseen perinteiseen paikannimistöön sovellettuna esimerkiksi *Ahvenjärvi* ja *Isokivi* noudattaisivat nimien standardia, mutta *Häränsilmä* (häränsilmää muistuttavan lammen nimenä) ja *Siperia* (kaukaisen ja hallanaran pellon nimenä) eivät. Nimistöntutkimuksessa ei kumpaakaan käsitettä, standardikielinen onomastinen tyyli ja stilistis-retorinen analyysi, ole aiemmin käytetty. Sandstin tutkimuksen tarpeita ne palvelevat hyvin. Olisi myös kiinnostavaa nähdä, miten nämä käsitteet ja työkalut toimisivat muunlaisessa aineistossa ja mitä niillä saataisiin näkyviin.

Kaupalliset nimet ovat kadunnimien ohella Sandstin keskeisintä aineistoa. Kaupallisten nimien määrittelyssä Sandst ohjautuu kuitenkin hieman harhapoluille, kun hän käsittelee niitä ikään kuin paikanniminä. Hän katsoo kaupallisten nimien – ennen kaikkea yritysnimien – olevan yksi ryhmä kaupungin paikannimistössä. Yritysnimen ensisijainen re-

ferentti on kuitenkin abstrakti yritystoiminnan idea, ei konkreettinen rakennus tai sen osa, jossa tätä yritystoimintaa harjoitetaan (ks. esim. Ainiola ym. 2012: 212). Yritysnimiä ja toisinaan muitakin kaupallisia nimiä voidaan kuitenkin käyttää polyseemisesti paikkaa yksilöivinä, mutta silloin kyseessä on yritysnimen tois-sijainen käyttö. Tämä seikka jää Sands-tilta huomioimatta, vaikka hänen pää-lähteessään (Ainiola ym. 2012) referenttiä koskevat määrittelyt ovat selvärajaisia.

Teoreettisia lähtökohtia ja käsitteitä esitellessään Sandst nostaa esiin myös kielimaisematutkimuksen (*lingvistisk landskap, LL*). Hän toteaa, että nimet ovat keskeinen osa kielimaisemaa eikä niitä sitä tarkastellessa tulisi hylätä. Sandst ei kuitenkaan paneudu tällaiseen tutki-mukseen syvällisemmin. Hän huomaut-taa, että hän ei tutki kööpenhaminalaista kielimaisemaa vaan vain nimiä osana sitä. Kielimaisematutkimuksesta olisi kuiten-kin voinut saada arvokasta lisätietoa ja vertailukohtia työhön. Myöhemmissä tutkimuksissa olisi antoisaa selvittää esi-merkiksi sitä, näkykö muussa kielimai-semassa samoja ilmiöitä kuin nimistössä.

Kolme tapaustutkimusta

Kolme tapaustutkimusta valottavat kau-punkinimistön monikerroksisuutta tark-kanäköisesti ja oivaltavasti. Indre Byn kaupunginosassa fokuksessa ovat kauppaliset nimet, joiden kohdalla Sandst selvit-tää nimenantoa ja ennen kaikkea nimien suhdetta appellatiivisiin vastineisiin. Ky-symys kytkeytyy nimistöntutkimuksen klassiseen keskusteluun proprin ja appel-latiivien eroista. Milloin esimerkiksi *vasik-kahaka* on ”vain” ’vasikkahaka’, milloin taas haka, jonka nimi on *Vasikkahaka?* (vrt. Kiviniemi 1990: 97). *Vasikkahaka*-esimerkistä on tullut monien suoma-laisten nimistöntutkijapolvien tuntema, mutta jo varhemmin sitä (*Kalvehagen, Kalvehagen*) on ilmeisesti käytetty tanska-

laisessa tutkimuksessa (Dalberg 1985: 131; Sandst 2016: 98).

Kaupallisia nimiä tutkiessaan Sandst ottaa huomioon nimien fyysisen näky-vyyden kaupunkikuvassa ja nimikylttien sijainnin liikkeiden seinissä ja ikkunoissa. Kun yrityksen nimi sijaitsee sille totutulla paikalla vaikkapa liikerakennuksen sei-nässä, tulkitsemme nimen epäröimättä nimeksi, emme liikettä luokittelevaksi tai muuten sitä kuvaavaksi ilmaukseksi. Näin tapahtuu, vaikka vastaava appellatiivinen ilmaus kielessä olisikin. Kaupunkikuvassa näkemämme *Pizza Huset* ja *Paradis* (jää-telöbaari) hahmottuvat yksiselitteisesti ni-miksi. Esimerkiksi *Paradis*-nimeä analy-soidessaan Sandst ottaa huomioon myös nimen multimodaalisuuden. Nimikyl-tissä nimen loppuosaa *-is* (*is* ’jäätelö’) on erivärinen kuin nimen alkuosa *Parad-*, jolloin nimessä tietoisesti tarjotaan useita ja päällekkäisiäkin tulkintavaihtoehtoja. Multimodaalisuuden huomioon ottami-nen on perusteltua, sillä monissa kauppalisissa nimissä mainitun kaltaisia keinoja käytetään runsaasti.

Toinen tutkimusalue, Carlsberg, tar-joaa konkreettisen näkymän uuden asuinalueen nimistönsuunnitteluun ja ni-meämisprosessiin. Carlsbergin panimo-alueelle rakennetaan uutta asuinaluetta, jonka arvioidaan valmistuvan noin 2030. Nimeämisen keskeiseksi lähtökohdaksi on haluttu ottaa alueen teollinen perinne ja panimohistoria. Sandst seuraa nimis-tönsuunnittelua monopolvisine vaihei-neen vuodesta 2009 vuoteen 2014, jolloin nimistöä virallisesti vahvistettiin. Nimien aiheiksi tulevat oluenvalmistus, alueen historia, oluttehtaan kannalta keskeiset henkilöt sekä taiteilijat. Carlsbergin teh-taan oma nimistöryhmä teki ehdotuk-siaan nimistä, joita se toimitti kaupungin viralliselle kadunnimikomitealle. Käyt-töönsä saaman sähköpostikirjeenvaihdon ja muiden dokumenttien avulla Sandst selvittää sitä, mitkä ehdotukset hyväksy-tään, mitkä hylätään ja millä perustein.

Kadunnimikomiteassa päätettiin elokuussa 2013 ottaa käyttöön useita oluenvalmistukseen liittyviä nimiä (*Humletorvet*, *Malttorvet* ym.). Henkilöiden mukaan annettujen muistonimien joukossa on paitsi oluttehtaalla vaikuttaneita henkilöitä myös taiteilijoita ja erityisesti nais-taiteilijoita. Sandst esittää, että naistaitelijat on otettu nimeämisen perustaksi myös poliittisista syistä, sillä Kööpenhaminan nimistöön on pyritty saamaan lisää naisten mukaan nimettyjä katuja ja muita kohteita. Sandst kysyy, voiko vaarana olla se, että naiset saavat nimensä kaavanimiin pienemmin ansioin kuin miehet. Lisäksi hän pohtii, ovatko Carlsbergin uudet nimet pikemmin poliittisesti kuin historiallisesti valittuja. Kysymykset ovat perustel-tuja muuallakin, koska kaavanimeäminen on aina myös poliittista. Lopulliset päätökset siit, ketkä ansaitsevat nimensä kadunnimiin ja miten kadut ja muut kaavakohteet ylipäänsä nimitään, tekevät aina poliitikot, esimerkiksi kaupunginvaltuustossa ja -hallituksessa.

Kolmas tutkimusalue on Nørrebron kaupunginosaa, jossa pääaiheeksi nousee katujen aihepiirinimeäminen. Alueella on pohjoismaisen mytologian mukaan annettuja nimiä, kuten *Thorsgade* ja *Baldersgade*. Tätä ”mytologista korttelia” (*Det Mytologiske Kvarter*) on tehty kaupunkilaisille tutuksi muun muassa suurehkon infotaulun avulla, jossa kerrotaan alueesta ja sen nimestä. Sandst pohtii, millaista retorista strategiaa käytetään, kun alue brändätään nimien avulla mytologiseksi. Myös alueella toimivat liikkeet ja yhteisöt ovat ottaneet aihepiiriin kytkeytyviä nimiä (esim. *Café Heimdal*, *Mimers cykler*, *Minerva Film*).

Line Sandst on tehnyt ansiokkaan ja painavan väitöstutkimuksen. Hän tarkastelee kaupunkiympäristön paikannimiä ja

kaupallisia nimiä paitsi perinteisin onomastisin metodein myös uutta luovasti kirjallisuudentutkimuksesta tutuin analyysimallin. Epäilemättä työtä tullaan käyttämään laajalti pohjoismaisessa onomastiikassa, jossa se myös inspiroi tutkijoita ja opiskelijoita monikerroksisen ja alati muuttuvan kaupunkinimistön tutkimuksessa.

TERHI AINIALA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2012: *Names in focus. An introduction to Finnish onomastics*. Studia Fennica Linguistica 17. Helsinki: Finnish Literature Society.
- BEREZKINA, MAIMU 2016: Linguistic landscape and inhabitants' attitudes to place names in multicultural Oslo. – Guy Puzey & Laura Kostanski (toim.), *Names and naming. People, places, perceptions and power* s. 120–136. Bristol: Multilingual Matters.
- DALBERG, VIBEKE 1985: On homonymy between proper name and appellative. – *Names* 33 s. 127–135.
- JOHANSSON, CARINA 2007: *I gatuplanet. Namnbrukarperspektiv på gatunamn i Stockholm*. Namn och samhälle 20. Uppsala: Uppsala universitet.
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Suomi 148. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SJÖBLOM, PAULA 2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1064. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.